בשם אל רם אתחיל תשובת מהר״ם

א

כהן שמל תינוק ומת נושא את כפיו, ולא דמי לכהן שהרג את הנפש בפרק אין עומדין [ברכות לב,ב], **דהתם מזיד, דכתיב** [ישעי׳ א,טו] **ידיכם דמים מלאו**א. ואפילו תמצי לומר בשוגג[ב]1, שאני דהכא קא מכוין לשם מצוה. ועוד מי יימר דכלו לו חדשיו. ועוד שמא הרוח מבלבלתו אחר המילה:

ב

כהן שנשתמד ועשה תשובה, לא מבעיא למימר לרב נחמן דאמר בפרק בתרא דמנחות [קט,א] הזיד בשחיטה והשתחוה לע״ז (לשם) [ושב] קרבנו לריח ניחוח, אלא אפי׳ למ״ד אין קרבנו ריח ניחוח, ה״מ קרבן דבמקדש אבל נשיאות כפים דבגבולים לאא, דכתיב [מלכים ב כג,ט] אך לא יעלו כהני הבמות למזבח [ה׳][1] בירושלם[ב]:ג

ג

קדושת בכור להפקיע ע״י מום האם, היכא שיצא לאויר העולםא.

לא ידעתי מה שאלת, דאילו בבעלת מום שילדה הולד קדוש כתמימה שילדה. ואם המום שנולד[1] שאלת, האמר רב יהודה בבכורות[2] בפרק כל פסולי המוקדשין [לה,א] ובפרק מעשר בהמה [נג,ב] מותר [בבכור][3] אפילו[4] קודם שיצא לאויר העולם.

ודוקא דנשחט על ידי אותו מום, אבל קדושת

שינויי נוסחאות

א 1. **בשוגג**, בד״ל: **דמזיד הוא**, וראה בהערות. **ב** 1. נוסף במהדו׳ בלוך עפ״י הקרא. **ג** 1. **המום שנולד**, כ״ה בדפו״ר וכת״י פא׳, ובמהד׳ בלוך: **בכור שנולד במומו**. 2. **בבכורות**, עפ״י כת״י פא׳. 3. עפ״י כת״י פא׳. 4. **מותר [בבכור] אפילו**, בד״ל ובמהד׳ בלוך: **מום מתיר בבכורות**.

א כתי״פ סי׳ א, כת״י פא׳ סי׳ א. תשובת הר״ש משאנץ (עד סי׳ ג), כל התשובה מובאת בד״ל סי׳ תנט (תח), מרדכי מגילה סי׳ תתיח, ריקאנטי סי׳ מ, ארחות חיים הל׳ נשיאות כפים סי׳ טו, כל בו סי׳ קכה, רי״ו תולדות אדם נ״ג ח״ו. ותמציתה בהגמ״י הל׳ תפילה טו,א ובסוף נימוקי ר׳ מנחם מירזבורק (עמ׳ קעח). והובאה בב״י או״ח קכח,לו. **א.** המרדכי שם הביא בשם הראבי״ה (סי׳ אלף קנה) דרק כהן המפורסם להרוג והוא מועד לכך אסור לישא את כפיו, עי״ש הטעם בשם הירושלמי, וכתב בשו״ת מהר״י בן לב ח״א סי׳ קכג דמדברי רבינו חזינן דס״ל דהבבלי פליג ואוסר לישא כפיו אף בהרג בדרך מקרה ואינו מועד לכך. אמנם האו״ז בהל׳ תפילה סי׳ קיב כתב דהירושלמי מיירי בעשה תשובה והבבלי בלא עשה תשובה, עי״ש. **ב.** ראה שנו״ס, ולגירסא דידן הכוונה דאפילו את״ל דהגמ׳ בברכות מיירי נמי בשוגג הכא שאני. **ב** כתי״פ סי׳ ב, כת״י פא׳ סי׳ ב. המשך תשובות הר״ש משאנץ. כל התשובה בד״ל סי׳ תס (תט), מרדכי מגילה סי׳ תתיח, הגמ״י הל׳ תפילה טו,ג, כת״י או״ז ומהר״ם סי׳ שנא, ותמציתה בריקאנטי סי׳ מא. **א.** והרמב״ם שם כתב דברכה כעבודה שנאמר (דברים י,ח) לשרתו ולברך בשמו. **ב.** בריקאנטי שם ובשבלי הלקט סי׳ לג בשם רב נטרונאי גאון וכן בתוס׳ מנחות קט,א בשם ספר הזהיר כתבו שלא ישא את כפיו, משום דבזמן שהוא בקדושתו נתנו לו מעלה מן השמים כדכתיב וקדשתו, אבל האי כהן כבר אחליה לקדושתיה. וכן פסק הרמב״ם בהל׳ תפילה וברכת כהנים טו,ג שכהן שנשתמד לע״ז (שלא עבדה עדיין, כמבואר בנו״כ שם) אע״פ שחזר בו אינו נושא את כפיו לעולם (ועי׳ בנו״ב תניינא או״ח סי׳ י דבכה״ג דלא עבד בפועל מודה הרמב״ם דמהניא תשובה, ומאידך בב״י או״ח קכח,לז בבד״ה, דייק לאידך גיסא). אמנם כתבו התוס׳ שם בשם רש״י דס״ל דהוי ככהן בעל מום שאינו פסול לנשיאות כפים. ובתוס׳ סוטה לט,א (ד״ה וכי) הוסיפו בשם רגמ״ה (שו״ת סי׳ ד, או״ז ח״ב סי׳ תיב) עוד טעם כדי שלא להרפות ידיהם של בעלי תשובה. והובאה המחלוקת בטור או״ח קכח,לז, וכתב שם דדעת רבינו המהר״ם שאין אומרים לו לעלות ואם עלה אין מוחין בידו. והכרעת הב״י שם לסמוך על המתירים שיעלה. **ג.** בכת״י או״ז ומהר״ם נוספה כאן החתימה (דלהלן סי׳ ג): מצאתי בשם רבי שמשון בר׳ אברהם זצ״ל. א״כ מתוך דבריו משמע, כהן שנשתמד ועשה תשובה, שבטוב יכול לישא את כפיו. **ג** כתי״פ סי׳ י כת״י פא׳ סי׳ ג. המשך תשובת הר״ש משאנץ, מובאת בד״ל סי׳ תסא (תי). **א.** סימן זה נדפס עפ״י דפו״ר בשילוב שני כתבי היד (כת״י פא׳ וכתי״מ, בציון לשנויים שביניהם), במהדו׳ בלוך שינה שנוים רבים בנוסח התשובה עפ״י ד״ל

בכור בעל מום יש לו, ואפילו הפילה בכור בעל מום, כדתנן פרק בהמה המקשה[5] לילד [חולין סט,ב] מחתך אבר אבר וישליך יצא רובו הרי [זה] יקבר ונפטרה מן הבכורה.

והמטיל מום בוולד קודם יציאתו צריך ליזהר שלא לשוחטו[2], דהא אמרינן בפרק כל פסולי המוקדשין [שם לה,א] (גרפא) [גדיא] באונא אימרא בשפוותיה, דאם הטיל מום בעוברין[6] אין שוחטין עליו.

ועתה בני ירא את השם הנכבד והנורא, וחזור על תלמודך ואל[7] תתעצל בדבר, והשם יצליחך ויתן לך זרע נכון מבית אבי[8] שיחיה. **שמשון בר׳ אברהם:**

ד

חבית שנשברה בשבת, שמעתי מחלקין בין חביות שלהם לחביות שלנו, דחביות שלהם היו של חרס ושלנו של עץ, דשל חרס שנשברה אדם בהול עליו שהיין נשפך ויוצא ממנו ביותר ואין לה עוד תקנה, ומבקש כלים להריק את כולה, אבל של עץ אינה כי אם מטפט[פ]ת[1] מעט מעט ואינו בהול שאינו ירא שמא תוסיף [לטפטף].

טעם זה אינו מתיישב וכמה פעמים ראיתי בחביות של עץ שאותן ערקלש הנקרא רייף המקיפות אותן כלים ונפסקים והיין נשפך מכל צד, וכל דינים המפורשים בפרק[2] כל כתבי [שבת קיז,ב] נוהגין בשלנו כמו בשלהם.

ומיהו נראין דברי ר״ת [תוס׳ שבת קיז,ב ד״ה הא] שמדקדק דוקא נשברה אבל נסדקה לא[א], ולשון מכילתין נמי מוכיח דקתני מצילין כמו בדליקה, וכל[3] היכא דעביד טיף טיף או נסדקה דאין אדם בהול יביא כלי אחר ויקלוט כלי אחר ויצרף.

והמשכיל יבין ויעמד לקץ הדבר. ושלום **שמשון בר׳ אברהם** ז״ל ה״ה:

ה

וששאלתם ציבור שביקשו לגזור תענית שיני וחמישי ושיני ופגע בתענית ט״ו בשבט[1], יש לחוש לראש השנה ולפחות[2] התענית או לא.

כן דעתי נוטה שהתענית נדחה לשבת הבאה ואין קובעין תענית בו[א], שלא מצינו כלל תענית בראש השנה כלל, (ותניא) [ותנן][3] [ר״ה ב,א] ארבעה ראשי שנים הם, ותו[4] דקתני להו בהדי הדדי דומיא (בהדיא) דהדדי נינהו, הכא נמי כיון דשארא לית בהו תעניות רביעי נמי לית ביה תענית, ואף על גב דאינהו נמי עדיפי מיניה, כיון דקתני להו בהדי הדדי להא מילתא אידמו להדדי.

שינויי נוסחאות

5. בד״ל ובמהד׳ בלוך נוסף: **המבכרת המקשה**. 6. **בעובר**, כ״ה בכת״י פא׳ וכתי״מ, ובד״ל ומהד׳ בלוך: **בעבירה**. 7. **ואל**, במהדו׳ בלוך בטעות: **ועל**. 8. **אבי**, בכת״י פא׳: **אחי**. **ד** 1. עפ״י כת״י פא׳. 2. **וכל דינים המפורשים בפרק וכו׳**, כ״ה בכתי״מ ובדפוסים, ובכת״י פא׳: **לכל דינים המפורשים, ובפרק**, וכך משמע מגירסת ד״ל שחסרה שם הרישא (כל דינין המפורשים) ואיתא רק: **ובפרק כל כתבי הקודש משמע דנוהגין**. 3. **וכל**, בכת״י פא׳: **אבל**. **ה** 1. **ט״ו בשבט**, עפ״י כת״י פא׳, בדפו״ר: **(דא) ט״ו לשבט**, במהד׳ בלוך: **ראשון ט״ו לשבט**. 2. **ולפחות**, בד״ל ובמהד׳ בלוך: **ולדחות**. 3. עפ״י ד״ל ומהד׳ בלוך. 4. **ותו**, כ״ה בכת״י, בדפו״ר ובמרדכי, ובד״ל ומהד׳ בלוך: **וכיון**.

או מדעתו עקב קושי רב בהבנת הדברים, וכדלהלן.

ב. בביאור דברי הר״ש משאנץ יש לפרש דרב הונא (חולין שם) הסובר לגבי יציאת שליש שאם מכרו לגוי וחזר ויצא שליש קדוש למפרע, לא ס״ל הא דאמר רב יהודה דיכול להטיל מום גדיא באודניה וכו׳, וכדכתבו התוס׳ (בחולין שם), דהא לכשיצא הוברר דלמפרע הוא קדוש ונמצא מטיל מום בבכור תם, ויכול להעמיד דבריו רק אם יאמר שמטיל בעודו בבטן. וכיון דהר״ש משאנץ פי׳ כרש״י בבכורות שם דגדיא באודניה היינו שאזניו יוצאות קודם לראשו ומטיל המום אחר שיצאו אזניו, א״כ נמצא דרב הונא לית ליה דרב יהודה, ואם יטיל מום אחר יציאת אזניו וכדו׳ הוי מטיל מום בעבירה ואסור לשחוט על אותו המום. וכ״פ הב״ח יו״ד שיט,ב, ועי׳ ש״ך שיג,ח דפליג עליה. ובמהדו׳ בלוך פירש דהר״ש משאנץ אוסר לשוחטו משום גזירה שמא יטיל אחר שיצא ראשו (ראה תוס׳ בכורות ג,ב ד״ה דקא) וכן בדעת השו״ע שיג,ז כתב דס״ל כהר״ש משאנץ דאסור לשוחטו. ואינו כן, דהשו״ע פסק להדיא דמותר להטיל בו מום קודם שיצא לאויר העולם. **ד** כתי״פ סי׳ יז, כת״י פא׳ סי׳ ד. כל התשובה בד״ל סי׳ תסב (תיא), ספר סיני סי׳ תנח שבלי הלקט סי׳ קטז, ובקצרה בהגמ״י הל׳ שבת כב,ס. **א.** שו״ע או״ח שלה, א. **ה** כתי״מ סי׳ קטו כת״י פא׳ סי׳ ה. כל התשובה בד״ל סי׳ תסג (תיב), ספר סיני סי׳ תנט ועיקרה במרדכי ר״ה סי׳ תשא, הגמ״י הל׳ שופר א,א, הפרנס סי׳ תטו, וכן בתשב״ץ סי׳ קי בשם רבינו ברוך. **א.** בב״י או״ח תקעב,ג דייק מדברי השאלה דבקשו לגזור דהיינו בתחילת תעניתם וע״ז פסק רבינו גרשום דידחו לשבת הבאה, אבל אם התחילו אין

(**דאיתמי**' ואמר מאי דוחק לקדם ואמרינן) [דאי תימא לא בעינן הכירא, והא תניא [סוכה נד,ב] ר"ח שחל להיות בשבת שיר של ר"ח דוחה של שבת ואמרינן מאי דוחה לקדם, והוינן בה][5] ליקדם שבת [תדיר] ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, ואמר ר' יוחנן לידע שהוקדש החדש בזמנו. ומקשינן וכי האי הכירא עבדינן והא תניא אברי תמיד של שחר נותנין[6] מחצי כבש ולמטה ולמערב[7] ושל ראש חודש ניתנין תחת כרכוב המזבח ולמטה, ואמר ר' יוחנן לידע שהוקבע החדש [בזמנו]. ומפרש[8] תרי הכירא (מי) עבדינן דחזי בהאי חזי ודחזי בהאי חזי. השתא ומה התם דזריזין וממקום זריזין עבדינן תרי הכירא, כשאין זריזין אי אפשר דלא למיעבד בה חדא.

וכן אשכחנא דילפינן מהדדי [מועד קטן ג,ב] א"ר אשי[9] אמר ר' יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת חוורתן עשר נטיעות וערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני, (ואמר רבי) [ואמרינן][10] עלה אמר רב אסי[11] כי גמירי הלכתא דילדה שרי דזקנה אסור בזמן שבית המקדש קיים אבל בזמן שאין בית המקדש קיים לא, אלמא כיון דגמירי בהדי הדדי ילפינן מהדדי.

ושלום (**גרשון בר' יהודה מ"ה ז"ל**) [**יצחק ב"ר אברהם**][12]:

ו

מעשה באחד שהתנה עם חבירו לעשות כך וכך, ופתח[1] לפניו חמשה חומשי תורה ונשבע ואמר כך יעזור לי דיאו"ן והתורה הזאת שאקיים אילו התנאים.

ושאלו לרבינו יצחק ב"ר אברהם ז"ל והשיב כך נראה בעיני דנשבע בספר תורה אין כאן כיון דנחתא אארעא ולא נקיט לה בידיה, וכולהו[2] לישני בפרק ב' דנדרים [יד,ב] הנודר בתורה לא אמר כלום דדעתיה אגוילי, וכל שכן להך לישנא דמוקי רישא התם דאפי' נקיט בידים בעינן שיאמר במה שכתוב בה[3]. אף על פי שבתחילת דבריו אמר אדם זה כך יעזור לי דיאון השם, מכל מקום מה שהוסיף אחרי כן ובתורה הזאת לאו אאזכרות דידה משתבע אלא אגוילי, ושבועה בשם יש כאן אבל שבועה בספר תורה כמו שכתב[4] אין כאן.

אף על פי שלא הזכיר השם אלא בכינוי ולא בלשון הקדש, שבועה בכל לשון שבועה היא[8], נראה לי כיון שאמר בלשון לעז כדאמרינן דאפי' מרי כולא שבועה היא אע"פ שאינו שם כלל בשום לשון, כדאמרינן בפרק ארבעה (ד)נדרים [נדרים כב,ב] וכדרב (הונא) [כהנא][5] דאמר מארי כולא לא (טעמיה) [טעימנא] ליה. והיינו טעמא דלכל הפחות לא גרע מיד אפי' שבותא שבוקא מועיל וכ"ש שבועה שמועיל[6] מטעם ידֵ, והוא הדין מרי כולא, הוא הדין בלשון לעז דיאון, כיון דשבועה ונדר מועילין בלשון לעז [דידהו][7] מועיל גם עתה, דהא אפי' פרשת סוטה דשבועתה בכל לשון[8] נאמרה חוץ מן השם שצריך לומר בלשון הקודש על כרחיך דהא בעינן שם המיוחד לכולי עלמא כדמוכח סוף פרק שבועות העדות [שבועות לה,ב], ואי

שינויי נוסחאות

5. עפ"י מהדו' בלוך וד"ל. 6. **נותנין**, עפ"י כת"י פא' ומעי"ז במהד' בלוך, ובדפו"ר: **נוהגין**. 7. **אברי תמיד של שחר נותנין מחצי כבש ולמטה ולמערב**, לפנינו בגמ': **חלבי תמיד של שחר ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במערב**. 8. **ומפרש**, במהדו' בלוך: **ופרקינן**. 9. **אשי**, כ"ה בכת"י פא', בדפו"ר: **יוסי**, ובמהד' בלוך: **אסי**. 10. עפ"י כת"י פא'. 11. **אסי**, לפנינו בגמ': **אשי**. 12. עפ"י ספר סיני, תשובה זו מיוחסת לריצב"א גם בהגמ"י הל' שופר א,א ובספר הפרנס סי' תטו. בכת"י פא': **תשובת הג'**, ובכתי"מ: **תשובת ר"ג**, וראה במאמרו של ר"ש עמנואל 'תשובות מהר"ם דפוס פראג' בתרביץ שנה נז חוברת ד עמ' 568 כיצד השתלשלה הטעות.

ו 1. **ופתח**, בכת"י פא' **ופתחו**. 2. **וכולהו**, בכת"י פא': **לכולהו**. 3. **שיאמר... בה**, עפ"י מהד' בלוך, בדפו"ר ובכתבי היד: **שאמר כמו שכתבתי**. 4. **כמו שכתב**, אינו בד"ל והושמט במהד' בלוך. 5. כך תיקן במהדו' בלוך עפ"י הגמ' לפנינו וגי' האו"ז, אמנם בכל כתבי היד ושאר המקבילות הוא כגירסא שבכאן.

6. **וכ"ש שבועה שמועיל**, נשמט בדפו"ר. 7. עפ"י כתי"מ ותשו' הרשב"א. 8. **דיאון... לשון**, חסר בדפו"ר.

מפסיקין דלא חמיר מחנוכה ופורים. **ו** כתי"מ סי' קעב כת"י פא' סי' ו. כל התשובה בד"ל סי' תקנה (תקה), או"ז שבועות סי' יג, שו"ת הרשב"א ח"א סי' תתמב, בקצרה בהג"א שבועות פ"ו סי' ו, ומוזכרת במרדכי שבועות סי' תשנח, ובש"ך יו"ד רלז,ב. **א.** שו"ע יו"ד רלז,א. **ב.** במהד' בלוך הק' מנדרים י,א דמבואר שם דמהני מטעם כנוי, וצ"ע. וצ"ל דכוונת הריצב"א דכיון דאפילו שבותה דמהניא מטעם כנוי והיינו לשונות הגויים כדאיתא שם בגמ' לחד מ"ד, כ"ש שאם הזכיר שם בלשון לעז אע"פ שאינו כנוי לשבועה לא גרע מיד. וכדבריו איתא נמי בראש"ש שבועות

אפשר להזכירו אלא בלשון הקודש, וכל שכן נדר ושאר שבועות שמועילין בלשון לעז[ג]. וחסרון השם שאינו מזכיר בשבועתו אינו מגרע שבועתו בכך, דמ״מ[9] שבועה היא מטעם יד וכל שכן אם מזכיר בלשון לעז, ואפי׳ לא הזכיר בתחלת דבריו לשון שבועה מועיל מטעם יד.

יצחק בר׳ אברהם תנב״ע:

ז

היכא ששחטו י׳ בני אדם אחד מברך ופוטר את כולן, והוא הדין לשאר מצות. והכי איתמר בתוספתא דברכות [פ״ו ה״כ] דקאמר עשרה שעשו מצוה אחת אחד מברך לכולן, יחיד שעשה עשרה מצות מברך על כל מצוה ומצוה, עשה מצוה אחת כל היום כולו אינו מברך אלא פעם אחת. וה״ה למל שני זכרים או לנולדו לו תאומים שאינו צריך לברך אלא פעם אחת[1].

וכבר שאל הרב רבינו קלונימוס בן הר״ר דוד מורדיבורק[2] מרבינו שמחה[3] זכר צדיק לברכה[א] אם שני זכרים תאומים נולדו ביום אחד אם דיי בברכה אחת לאב ולמוהל וברכה אחרונה לשניהם.

והשיב אפי׳ שני מוהלים אחד יברך על המילה (ואחד) [ואב][4] יברך להכניס בניי, ומוהל אחד פי׳ השני לא יברך על המילה אלא יברך אשר קדש ידיד מבטן וכו׳[ב] ויעלה לשניהם[5], פי׳ ויצאו שניהם בברכה אחת[6] הראשון יברך על המילה והשני יברך אשר קידש[ג].

ואף על גב דליכא תינוק שני בבית הכנסת כשמלין את הראשון[ד] כיון דדעתיה אשני אין צריך לברך רק שלא יסיח דעתו בינתיים[ה]. ולא דמי לד׳ כוסות [ד]על[7] כל חד וחד מברך באפי נפשיה, דהני מצוותן למשתי באפי נפשיה לעשות הכירא דכל חד וחד[8] מצוה באפי נפשיה, דמאן לימר לן שאם שתאן בבת אחת שיצא, דלא סגי ליה בברכה אחת, על כן לא דמי לד׳ כוסות כדפרישית[9], אבל דומה לשחיטה וכיסוי הדם דאמר [חולין פו,ב] מודה ר׳ יהודה שאינו מברך אלא אחת, אע״פ שכשיברך על כיסוי חיה עדיין לא נתחייב על כיסוי העוף שלאחר

שינויי נוסחאות

9. **מ״מ**, חסר בדפו״ר. **ז** 1. **וה״ה... אחת**, חסר בדפו״ר. 2. **קלונימוס בן הר״ר דוד מורדביק**, במרדכי: **משולם**. 3. **שמחה**, בד״ל: **שמעון משפירא**. 4. עפ״י המרדכי, פסקי רבינו יוסף ומהד׳ בלוך. 5. **ויעלה לשניהם**, ליתא בדפו״ר. 6. **אחת**, בכת״י פא׳: **זו**. 7. **[ד]על**, עפ״י כת״י פא׳. 8. **מברך... חד וחד**, נוסף עפ״י כת״י או״ז ומהר״ם, ובמהד׳ בלוך הגיה באופן אחר. 9. **כדפרישית**, בדפו״ר: **מדפריך**.

פ״ד סי׳ כד. **ג.** בשו״ת רעק״א מהדו״ק סי׳ כה דייק מלשון הריצב״א דדוקא בשם המיוחד בעינן בלשון הקודש אבל בשאר שמות ובשאר שבועות דלא בעינן שם המיוחד מהני אף בלשון לעז. והוצרך לדייק כן משום דהיה לפניו התשובה משו״ת הרשב״א והתם לא הזכיר בשאלה שאמר בלשון לעז דיאו״ן, אבל לנוסחא שלפנינו כאן מפורש הוא דהזכרת השם בלשון לעז חשיבא הזכרה. **ד** כתי״מ סי׳ קכח כת״י פא׳ סי׳ ז. כל התשובה בד״ל ס״ס תסד וסי׳ תסה (תיג-תיד) ותחילת הענין מובא להלן סי׳ קיא (ובד״ל תחילת סי׳ תסד), תפו״מ ח״ב סי׳ קנד (תשובות), כת״י או״ז ומהר״ם סי׳ תעו. ובשנויים במרדכי חולין סי׳ תרנז, ובפסקי רבינו יוסף תלמיד רבינו שמואל הרואה סי׳ קנה, ובקיצור בשו״ת הרא״ש כו,ד, רבינו ירוחם תולדות אדם נתיב א ח״ב, ויש״ש חולין פ״ו סי׳ ט. **א.** ראה בשנו״ס כמה נוסחאות בשם השואל והמשיב, וברי״ו שם כתב שהשיבו רמ״ה ורבינו משולם בין הרב המורה צדק לרבינו שמחה, ובשו״ת הרא״ש שכך הורה רבינו שמחה. **ב.** ביש״ש שם כתב דה״ה דהראשון יכול לברך את הכל אלא כדי דלא ליתי לאינצויי הוא. ובב״י יו״ד רסה,ה כתב דמדברי רי״ו משמע שמברך אשר קידש אחר כל מילה, ופליג עליה הב״י. ועי׳ בש״ך שם,טז דלא נראה כלום ברי״ו עי״ש. **ג.** וכ״כ הרשב״א בשו״ת ח״א סי׳ שפב. אמנם העיטור בהל׳ מילה (נג,ב) וכן בשבלי הלקט סי׳ ד כתבו דכיון דאי אפשר למול שניהם כאחד וגופין מוחלקין מברך על זה וחוזר ומברך על זה, ובפרט בשני תינוקות לשני אבות דכ״א מצותו על אביו והוו תרתי מצוות ואין עושין אותם חבילות חבילות. ומאידך כתב הרשב״א שם דאפילו הפסיק בברכה אחרונה בין ראשון לשני אינו חוזר ומברך ברכת על המילה על השני, דאין הברכה נחשבת הפסק, דיכול למול השני בחדא ידא ולברך באותה השעה ברכה אחרונה על הראשון. והובאה המחלוקת בטור יו״ד סי׳ רסה, והכרעת הב״י והרמ״א בשו״ע רסה,ה כרבינו דברכה אחת לשניהם. ומ״מ ראה שם בש״ך ובט״ז (וכ״ה ביש״ש) דמצוי הוא שהיות והפסקות והיסח הדעת בינייהו ולהכי יברכו ב׳ ברכות אא״כ השני מוכן למולו מיד אחר ברכת הראשון. **ד.** ראה במג״א קמז,יא דנחלקו התוס׳ והרמב״ם בדין אין עושין מצוות חבילות חבילות, אם מותר להביא את שני התינוקות יחדיו ולמולם זה אחר זה או איפכא להביאם זה אחר זה ולמולם בבת אחת. **ה.** רי״ו שם הוסיף דהיינו דוקא אם לא סח בינתיים שיחת חולין שאינה לצורך המילה, אבל אם סח חוזר ומברך כפי הדין בשחט כמה חיות ועופות.

כיסוי חיה שוחטו, כדתנן [שם] שחט חיה ואח״כ עוף[10], ואפילו הכי נפיק בברכת כיסוי אחת מהן. ושמעינן נמי בשחיטת העוף לא בעי ברכה, וברכת כיסוי חיה לא הוי הפסק דדמי כמו גביל לתורי [ברכות מ,א].

(ח)

וכן לענין תפילין דסגי בברכה אחת לתרוייהו לשל ראש ולשל יד[11] אם לא סח בינתיים, וכן פי׳ **רש״י ז״ל**[12] [מנחות לו,א ד״ה לא סח], **אבל ר״ת** [שם תוס׳ ד״ה לא סח], **פי׳ שצריך לברך על**[13] כל אחד בפני עצמו, וכן נראה:

ח

ומיהו כל הברכות כולן צריך לכוין לבו[1] שיענה אחריה[ם] אמן, כי בעניית אמן מוציא נמי הוא המברך[א], כדאמר בירושלמי פרק שלשה שאכלו [ברכות פ״ז ה״ג], ר׳ אבא בר זמינא הוה משתמש קומי[2] רבי זעירא[3] מזג ליה כוסא א״ל סב ברך א״ל את דעתך דאישתי אוחרן[4] דתניא השמש מברך על כל כוס וכוס ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה, אלא [כמה][5] יהיב דעתי(ה) מפקי יתך ידי חובתך בברכתך מן ריפתא[ב], מפקא יתי׳[6] באמן.

ובירושלמי פרק ראוהו ב״ד [ר״ה פ״ג ה״י] אמשנה דחרש שוטה וקטן [אין] מוציאין את הרבים ידי חובתן, אבל אמרו אשה מברכת לבעלה ועבד מברך לרבו וקטן לאמו, (ניה) [הניחא][7] אשה לבעלה ועבד לרבו דבני דיעה נינהו, קטן לאמו לאו בר דיעה הוא. א״ר חייא בר אבא כלום אמרינן בקטן אלא כדי לחנכו, פי׳ אבל אינו יכול להוציאו. תפתר בעונה אחריהן אמן, כהדא דתנינן תמן מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהם אמן מה שהן אומרים[8] אבל חכמים אומרים תבוא לו ברכה[9] [לבן][10] עשרים שצריך לבן עשר. ויש שהיו רוצים להביא ראיה מכאן[11] דדוקא לאחר ברכת קטן צריך עניית אמן אבל לאחר ברכת גדול לא, ואינו נראה, דרבותא קאמר, לא מבעיא גדול דיוצאין אחר ברכותיו בעניית אמן אלא אפי׳ אחר ברכת קטן יוצאין בעניית אמן.

עכ״ל [**מורינו הרב רבי מאיר שיחיה**][12]:

ט

שנים שאכלו בקרן זוית ואחד אכל בקרן זוית[1] אבל לא בסדר אחת[2]. ושאלתי הלכה למעשה למורי גור אריה[3] זצ״ל אם יש להם לזמן יחד אם לא, והשיב לי כן כי מאחר דלא נתכונו להסב יחד אינם חייבים בזימון ורשות בידם לחלק, וגם אם רצונם יכולים לזמן.

שינויי נוסחאות

10. **ואח״כ עוף**, לפנינו וכ״ה במהדו׳ בלוך: **יכסנה ואח״כ ישחוט את העוף**. 11. **דסגי בברכה אחת לתרוייהו לשל ראש ולשל יד**, בד״ל: **אם שכח לברך קודם הנחת תפילין של יד מברך על של יד ושל ראש ברכה אחת**. 12. **רש״י ז״ל**, כ״ה בכתי״מ סי׳ קכט ובדפוסים, בכת״י פא׳: **עכ״ל**, ובד״ל צירף את שני הגירסאות. 13. **על**, עפ״י כתי״מ והדפוסים. **ח** 1. **צריך לכוין לבו**, עפ״י כת״י פא׳, ומעי״ז במהדו׳ בלוך, ובדפו״ר: **שצריך להן**. 2. **משתמש קומי**, עפ״י כת״י או״ז ומהר״ם וכ״ה בירושלמי לפנינו ובמהד׳ בלוך ומעי״ז בכת״י פא׳, ובדפו״ר: **משתמיט מקמיה**. 3. **זעירא**, בדפו״ר: **זירא**. 4. **אמר ליה את דעתך דאישתי אוחרן**, עפ״י דפו״ר וכל כתבי היד, ובמהד׳ בלוך תיקן כאן ולהלן עפ״י הירושלמי. 5. עפ״י כת״י או״ז ומהר״ם. 6. **יתי**, עפ״י כת״י או״ז ומהר״ם, ובדפו״ר וכת״י פא׳: **יתך**. 7. עפ״י ד״ל. 8. **שהן אומרים**, עפ״י ד״ל, ובכת״י או״ז ומהר״ם בשיבוש. 9. **חכמים... ברכה**, כ״ה בכת״י או״ז ומהר״ם, ובד״ל: **אמרו חכמים תבא מאירה**. 10. עפ״י ד״ל. 11. **ובירושלמי פרק ראוהו... מכאן**, נוסף עפ״י כת״י או״ז ומהר״ם וד״ל, ובדפוסים וכתי״מ ופא׳: **ובירושלמי משמע**. 12. עפ״י כת״י או״ז ומהר״ם. **ט** 1. **שנים... זוית**, במהדו׳ בלוך טעה וסבר שמדובר רק בשנים שאכלו ולא בשלשה ולכן שיבש הלשון כאן. 2. **לא בסדר אחת**, בשלטי הגיבורים: **כולם בחדר אחד**. 3. **גור אריה**, והוא הר״י שירילאון רבו של האו״ז, ובברכות מהר״ם: **ה״ר אבי״ה**.

ח כתי״מ סי׳ קכט כת״י פא׳ סי׳ ז. המשך התשובה הקודמת ראה שם במקבילות. **א.** כ״כ באו״ז ח״א סי׳ קס, קעח, קצב, ובסי׳ קעח וקצב כתב דאם לא ענה אמן לא יצאו ידי חובתן לא המברך ולא השומע, אף דבסי׳ קס כתב רק דבעל נפש יחוש לזו השמועה (מה שהעיר המהדיר שם בסי׳ קס על סתירת דבריו מח״ב סי׳ רסח, אינו כן, דהתם ליתא לירושלמי רק לגבי ראיתו מדין מתעסק לתקוע ולא לגבי עיקר דינו אם יוצא בברכה שלא ענו אחריה אמן, וכ״כ בציץ אליעזר יד,ט עי״ש ואכ״מ). ובדרכי משה או״ח קסז,ד כתב על דבריו דלא נמצא כן בפוסקים האחרים ובתלמוד שלנו (ולא ראה דבריו בסי׳ קצב) ולפי״ז השמיט בהגה לשו״ע שאינו יוצא אם לא כיון. **ב.** ראה בביאור הלכה סי׳ קסז (ד״ה והמברך) גירסא אחרת בירושלמי בשם פי׳ בעל ספר חרדים, ולפי״ז אינו ענין ליציאת יד״ח באמן. **ט** כתי״מ סי׳ תרלו כת״י פא׳ סי׳ ז. כל התשובה בד״ל סי׳ תסח (תיז), ברכות מהר״ם סי׳ ל בהגה, כת״י מוס׳ (גינזבורג) סי׳ שיב, שלטי גבורים על המרדכי

ושאלתי לו איזה מהן עדיף שיחלקו או שיזמנו [יחד][4], והשיב לי טוב שיזמנו משום ברוב עם הדרת מלך.

יצחק בר׳ (אברהם נב״ח[5]) [משה נב״ח][6]:

י

השיב ר״ת [ספר הישר תשובות מה,ו ומח,יב][א] על אותם שנהגו לאכול בין תפלת המנחה לתפלת ערבית דאיסורא עבדי[ב], דאמר בירושלמי מעשה באחד ששתה בין מנחה למעריב ובא מלאך המות והרגו מפני שהמתים שותים ונמצא גוזל את המתים. ואמר במדרש [שוחר טוב יא,ו] שותה מים בין מנחה למעריב בשבת גוזל את קרוביו המתים[ג]. ואמר במדרש שהם שותים ממעיין אחד בשבת.

וכתב שפעם אחת אירע מעשה בלותיר ובא לידי סכנה, ובקושי גדול התירו בערב יום הכיפורים שתקנו וידוי קודם שיאכל וישתה משום שכרות[ד], וגם בט׳ באב שחל להיות בשבת בקושי התירו:

יא

וראינו שכתב רב [שר][1] שלום גאון במתא מחסיא שתקנו לומר צידוק הדין שנפטר משה רבינו באותה שעה[א], וגם אין רגילין לעסוק בתורה בין שתי התפילות משום חכם שמת כל בתי מדרשות בטלין, אך אינו אסור אלא מנהג בעלמא לזכר פטירתו, אלא שקורין אבות במנחה בשבת, אבל אכילה ושתייה לא תקנו קדמונים, והא לא על חנם אמרו שלא לשתות, ומנהג אבותינו תורה היא[ב]:

שינויי נוסחאות

4. עפ״י כת״י פא׳. 5. במהדורת בלוך העיר שצ״ל: **נב״ה**, וכ״ה לפנינו בכת״י פא׳ וראה להלן. 6. עפ״י כת״י פא׳ (בברכות מהר״ם באחד מכתבי היד בטעות: **ברבי מרדכי**). גם מחתימת **נב״ה** מוכח שהחותם הוא רבינו יצחק ב״ר משה האו״ז שכך היא חתימתו בכל מקום, וכך מופיעים הדברים בשמו גם בשלטי הגיבורים, בכת״י מוס׳ סי׳ שיג, ובברכות מהר״ם סי׳ ל בשנו״ס. **יא** 1. עפ״י כת״י פא׳ ומהד׳ בלוך.

ברכות סי׳ קעא במרדכי, ב״י או״ח קצג,ב (ב). **י** כתי״פ סי׳ נא, כת״י פא׳ סי׳ ח. התשובה בקיצור מעט בשו״ת הרשב״א ח״א סי׳ אלף קיט, וכן בכל המובאים בהערה הבאה. **א.** הובא באו״ז ח״ב סי׳ פט,ב, תוס׳ פסחים קה,א ד״ה והנ״מ, שבלי הלקט סי׳ קכז, רא״ש פסחים פ״י סי׳ יג, מרדכי פסחים סי׳ תריא בתוספות למס׳ פסחים קה,א, ועוד רבים. **ב.** בהגמ״י הל׳ שבת ל,כ כתב שאמר לו רבינו שמחה ששמע מר״ת שהיה מורה לאכול סעודה שלישית בשבת אחר תפילת המנחה (ודלא כמובא בשמו באו״ז שם), וכבר ציין שם דבכל המקומות נמצא בשם ר״ת לאיסור שתיית מים בין מנחה לערבית, וכן הוא היפך תשובת ר״ת כאן שהורה לא לעשות כן. ובדעת רבינו המהר״ם גופיה עי׳ בהמשך תשובת ר״ת שהובאה בד״ל סי׳ שנו (שכא), וכן בד״ב סי׳ רכה (במהדורתנו) ובהערות שם. **ג.** במדרש שם איתא שבכל יום ויום שותים מהנחל ששם וכל השותה מים בין השמשות גוזל את מתיו, ומשמע דאף בשאר הימים יש לאסור. וכן משמע מתשובת ר״ת בסי׳ מח שבמנחת שבת קשה יותר משאר מנחות דשכיח טפי שכרות והזיקא, משמע שיש מקום לאסור אף בימי החול בשעת המנחה. ולשון המחז״ו סי׳ קמה: הא דאמור רבנן כל השותה מים בין השמשות כאילו גוזל את מתיו, בבין השמשות דכולה שתא קאי, משום דבתוך י״ב חודש לפטירתם ניתן רשות לנשמות לשתות מים, ואותו קרוב ששותה מים בין השמשות אין מניחין שאר נשמות לשתות לאותו קרוב שמת, עכ״ל. וע״ע בשבלי הלקט סי׳ קכז שבכל בין השמשות נותנים רשות לנשמתן של מתים לשתות מים. ורבינו משולם עצמו סבר דהכוונה על בין השמשות של ערב שבת ששותין מים מפני שעייפים מן הדין, ומ״מ לא מצינו מי שיאסור להדיא אף בכל ימות החול, וצ״ע. **ד.** כונת ר״ת כפי המבואר בתשובה השניה שהשיב לרבינו משולם בסי׳ מח,יב שהחשש הוא משום שכרות ומשום הזיקא (ובמנחת שבת שכיחי טפי) וע״ז הביא ראיה מערב יוה״כ דשכיח שכרות, דאל״ה מאי אייתי מהתם הרי אינו סמוך לשבת. **יא** כתי״פ סי׳ נב, כת״י פא׳ סי׳ ח. המשך תשובת ר״ת הקודמת בספר הישר שם. **א.** מובא בתוס׳ מנחות ל,א ד״ה מכאן, או״ז ח״ב סי׳ פט [ט], שבלי הלקט סי׳ קכז, רא״ש ומרדכי המובאים בתשובה הקודמת, ועוד. והאריכו שם (ובפרט באו״ז) לדון אי מת בשבת איך כתב י״ג ספרי תורות באותו היום הא אסור לכתוב בשבת, ועי׳ בשו״ת מהרי״ל סי׳ רג שתי׳ בשם הרוקח שמזלו שלמעלה מת בשבת, והב״ח או״ח רצב,ב תי׳ דנסתלק בע״ש ונקבר בשבת, עי״ש ובט״ז שם,ב, וע״ע בשו״ת שאילת יעבץ ח״א סי׳ לג שהאריך בענין זה. והאו״ז שם ושבלי הלקט סי׳ קכו הביאו טעמים אחרים לאמירת צדקתך במנחה בשבת. **ב.** בספר הישר סיים: שלא הכל נכתב בתלמוד, שהרי כמה דברים קבלה בידינו כגון עיבור ותיקון תפלות וברכות ודברים הרבה למנהג צניעות ופרישות. ואפילו לא היה קבלה בידינו היה לפרוש לכל יראי השם כ״ש [שלא] להנהיג במקום שלא נהגו.... והמשך תשובת ר״ת מספר הישר שם מובא בד״ל סי׳ שנו (שכא) עי״ש בהערות.

יב

מעשה בריזבורק[1] ששאלו לרבותינו על איטר יד ימינו אם יש לו ליטול לולב בידו השמאלית.

והשיבו, דודאי שמאל דידיה[2] חשובה לו כימין דעלמא[א], כדאמר בשבת [קג,א] הכותב בין בימינו בין בשמאלו, ומסיק וליחשב שמאל דידיה כימין דעלמא וכו׳.

ונראה דהיינו טעמא דלא כתב יד ימין אלא סתמא, כיון דבעינן מלאכה חשובה מה לי ימין מה לי שמאל. וכן נראה דהכא אינו אלא משום נטילה חשובה שנוטל ולא כלאחר יד [והוא נוטל בימין כלאחר יד][3], אבל ודאי היכא דהקפידה תורה על ימין כמו גבי מצורע ועבודה בכהן התם דוקא בימין, ואפי׳ שולט בשתי ידיו פלוגתא דר׳ וחכמים [בכורות מה,ב] אם כשר לעבודה אפי׳ בימין, והכא אינו אלא הידור מצוה בעלמא דבדיעבד לעולם יצא, ודייקינן[4] [סוכה מב,א] מדאגביה (קנייה ו)נפיק ביה ומסיק כשהפכו, מכלל דבכל ענין נפיק ואפי׳ בשמאל.

והא דאמרינן גבי אתרוג הגדול[5] [סוכה לא,ב] כיון דאמר רבא לולב בימין וכו׳ עד דאתי לאפוכי ולא[י]פסיל, משמע ימין ובעי לאפוכי בשמאל ולמישקל[6] לולב בימין[7].

ומתפילין נמי משמע הכי, ממילתא דר׳ נתן דאמר מנחות [לז,א] מה כתיבה בימין אף קשירה בימין[8] ומהיכן משמע שהכתיבה בימין אלא סתמא כתיבה חשובה בימין בעינן שלא כלאחר יד, ולא הקפידה בכך, משום הכי[9] איטר יד ימינו ה[ו]פך[10].

לשון רבינו יואל הלוי:

יג

מנהג אם[1] לעשות מלאכה במוצאי שבת ובראשי חדשים

ירושלמי פ״ק דתענית [ה״ו] ופרק מקום שנהגו [פסחים פ״ד ה״א] כל הדברים עושים אותה כמנהג. נשיא דנהגי דלא (עביד) [למיעבד][2] עובדא מפקי שבתא אינו מנהגא עד דמפני סדרא מנהגא. פי׳ סדר קדושה. בתנייתא ובחמישיתא אינו מנהגא, עד דמפני תעניתא מנהגא. ביומא דערובתא אינו מנהג מן המנחה ולמעלה [מנהגא][3], בריש ירחא מנהגא[4].

בפרקי דרבי אליעזר [פרק מה] מסיק שהקב״ה נתן להן לנשים ראשי חדשים על שלא חטאו בעגל, ולעתיד לבא הקב״ה מחדשן כעין ראשי חדשים שנאמר [ישעי׳ סו,כב] כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה וגו׳, ועוד כתיב [תהלים קג,ה]

שינויי נוסחאות

יב 1. **בריזבורק**, בכת״י פא׳ (ודומה לזה בד״ל): **ברעגשפורק**, בראבי״ה ומעי״ז בכת״י אמס׳: **בריג[נ]שבורג**, ובשו״ת הרשב״א: **ברוטנבורג**. 2. **והשיבו דודאי שמאל דידיה**, עפ״י כת״י אמס׳, ראבי״ה ושו״ת הרשב״א, ומעי״ז במהדו׳ בלוך. ובדפו״ר וכתי״מ: **דהא**. 3. עפ״י כת״י אמס׳ ומעי״ז בראבי״ה, ובמהד׳ בלוך תיקן באופן שונה. 4. **ודייקינן**, עפ״י כת״י אמס׳ וד״ל, בדפו״ר וכתי״מ: **ודאיירי**, ובמהד׳ בלוך: **ודאמרינן**. 5. **הגדול**, בכת״י פא׳ ואמס׳, וד״ל: **הגזול**. 6. **ולמישקל**, עפ״י כת״י אמס׳. 7. בשו״ת הרשב״א נוסף: **ההיא למצוה**, ובראבי״ה (ומעי״ז בשבלי הלקט): **ולא הוא, אלא [הכי פירושא] דילמא נקיט אתרוג אחודיה תחלה בימין ובעי להפכו לשמאל ולמישקל לולב בימין וכו׳**. 8. **אף קשירה בימין**, נשמט בדפו״ר. 9. **הכי**, נוסף עפ״י כת״י אמס׳ ומהד׳ בלוך. 10. **ה[ו]פך**, כ״ה בכת״י פא׳ וד״ל ומעי״ז בראבי״ה, בדפו״ר ובכתי״מ חסרה התיבה, ובמהד׳ בלוך עפ״י שו״ת הרשב״א: **קושר בימינו שהוא שמאל כל אדם**. **יג** 1. **מנהג אם**, במהדו׳ בלוך: **אם מנהג שלא**. 2. עפ״י כת״י פא׳. 3. עפ״י מהד׳ בלוך. 4. ע״כ בד״ל.

יב כתי״מ סי׳ קו, כת״י פא׳ סי׳ ט. תשובת רבינו יואל בראבי״ה סי׳ תרצד, מובאת גם בד״ל סי׳ תע (תיט), שו״ת הרשב״א ח״א סי׳ אלף קכ, שבלי הלקט סי׳ שסה, כת״י אמס׳ סי׳ נג, חי׳ אנ״ש על המרדכי סוכה סי׳ תשמט (במרדכי). **א.** במנהגי מהרי״ל הל׳ לולב סי׳ ד כתב האי סימנא נקוט בידך שיהא דומה לך כאילו תפילין ולולב בורחין זה מפני זה ולא לחברם יחד. אמנם העיטור בהל׳ תפילין חלק החמישי (נט,ב) כתב דרק גבי תפילין דאורייתא בעינן דוקא בימין ואיטר הופך, אבל לולב דמדרבנן הוא ומשום חשיבותא איטר נוטל ככל אדם בימין דעלמא. וכ״פ הטור ואחריו המחבר באו״ח תרנא,ג, והרמ״א שם ובדרכי משה פסק כרבינו. והנה הב״י שם,ב-ג תמה על הטור אמאי לא פסק כאביו הרא״ש בסוכה פ״ג סי׳ כה דס״ל כרבינו, ואחר שמצא דברי בעל העיטור סיים הב״י דודאי סתם הטור דבריו כשיטת בעל העיטור. אמנם המהרש״ל בהגהותיו לטור כתב דלא מסתבר דהטור פסק בסתמא כהעיטור ושבק לדברי אביו, ובפרט שלא הביא גם את דבריו, ולכן הסיק דודאי טעות נפלה בדברי הטור וצ״ל דפסק כרבינו והרא״ש, וכן הסיקו הפרישה והב״ח בדעת הטור, עי״ש. **יג** כתי״פ סי׳ נה, כת״י פא׳ סי׳ י. כל התשובה באו״ז ח״ב סי׳ תנד, ובמרדכי השלם (מהדו׳ מכון ירושלים) מס׳ פסחים סי׳ תרי, חלקה הראשון בד״ל סי׳ תעא (תכ), וחלקה השני באו״ז ח״א סי׳ שס ובדרכי משה או״ח

תתחדש כנשר נעורייכי[א]. תדע לך שבכל חדש האישה מתחדשת וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום חופתה כשם שהלבנה מתחדשת בכל חדש והכל מתאוין לראותה.

ועוד יש ראייה דאמר יהונתן [שמואל א כ,יט] אשר נסתרת(א) שם ביום המעשה ומתרגמה ביומא דחולא, מכלל דר״ח לאו יום המעשה הוא:

יד

אשר שאלת מה יעשה בעור של בכור אשר נמצא טרפה בבני מעים. כמדומה (אתה שראית) [אני שראיתי][1] בפי׳ רש״י מפרק טבול יום [זבחים קד,א] והילכתא כחכמים בשר בשריפה ועור בקבורה. ופליג על תלמודא דפסק לעיל כר׳ עקיבא[א]. ולכאורה נראה דלא פליג.

לא ידעתי סברתך היאך תאמר דלא פליג[2], בין לפי מה שכתבת בשר בשריפה ועור בקבורה בין לפי מה שכתבת[3] עור בשריפה ובשר בקבורה[4], וגם טעם לחכמים לחלק בין עור לבשר לא ידעתי[ב]. ובסדר קדשים של ר״ת עיינתי וראיתי שכתוב כן הילכתא כחכמים, ועשה לו קרניים לשבשו שלא לפסוק כחכמים, ופירושו אין בידי, ומתוך הכת׳ בספרו[5] והלכתא כחכמים אין בידי [רק][6] לאסור ולהטעין שניהם קבורה אפי׳ הופשט העור[7] כי טעם לא ידעתי למה בשריפה בעל מום בגבולין בין עור בין בשר[ג]:

טו

ומה ששאלת אם צרימת אוזן בבכור (סימן) [מום][1] מובהק להתירו ג׳ בני הכנסת בסימוי עין ובקטיעת רגל ובקטיעת יד.

נראה לי שאם נפגמה אזנו פגימה קטנה וציפורן חוגרת בו וצריך עיון אם חוגרת אם לאו, כיון דאין נראה היטב וניכר בזה ראוי לחוש, אבל אם נצרם הרבה מן הסחוס נראה לי[2] מום מובהק[א]. ומדנקט בכל דוכתי צרם אוזן בבכור[3], והצורם אוזן בבכור לא ישחוט על אותו מום [עי׳ בכורות לד,א], צרם אוזן בבכור מהו שיקנסו בנו אחריו [שם,ב], הצורם אוזן פרתו (שלא בידו) [של חבירו][4] פטור [ב״ק צח,א], משמע שזהו מום ידוע ופשוט לכל אפי׳ לגוים, כדתנן גבי קסדור שנטל פיגם אחד וצרם לו אזנו [בכורות לה,א].

> וצור יסעדנו במהרה [בימינו][5] וירעה צאנו, וישקיט [ויכינו][6] כעב טל על מכונו. **יצחק בר׳ שמואל ז״ל ה״ה.**

עוד צ״ע פרק כל פסולי המוקדשין [בכורות לה,א] גוי שהטיל מום בבכור ומתכוין להתירו, [צ״ע התם][7] אם מותר להאכילו לכלבים כסתם מתניתין:

טז

מעשה שאירעו ג׳ חופות ביום אחד ביום ד׳ והיה אחד מהן כהן ושנים ישראל[ים][1]. ואמר רבינו

שינויי נוסחאות

יד 1. עפ״י ד״ל ואו״ז. 2. **לא... פליג**, נשמט בדפו״ר. 3. **שכתבת**, באו״ז: **שכתוב בספרים**. 4. **בין לפי מה שכתבת עור בשריפה ובשר בקבורה**, נשמט בדפו״ר. 5. **בספרו**, בד״ל, בספר סיני ובאו״ז: **בספרים**. 6. עפ״י ד״ל, ספר סיני והאו״ז. 7. במהדו׳ בלוך הוסיף (עפ״י האו״ז): **וכ״ש אם לא הופשט**. **טו** 1. עפ״י או״ז ומהד׳ בלוך, ובמרדכי: **הוי מום סימן**. 2. במהדו׳ בלוך הוסיף: **דהוי**. 3. **בבכור**, בדפו״ר בטעות: **בבשר**. 4. עפ״י ספר סיני ומהד׳ בלוך. 5. עפ״י כת״י פא׳ וספר סיני. 6. עפ״י כת״י פא׳ וספר סיני. 7. עפ״י כת״י פא׳ וספר סיני. **טז** 1. עפ״י כת״י פא׳ וד״ל.

תיז,א, ותמציתה במרדכי שבת סי׳ רעז-רעח. **א.** הובא ברש״י מגילה כב,ב ד״ה ראשי חדשים. **יד** כתי״פ סי׳ יב, כת״י פא׳ סי׳ יא. תשובת רבינו יצחק ב״ר שמואל להחבר ר׳ שמואל, באו״ז ח״א סי׳ תקד, ד״ל תעב (תכא), ספר סיני סי׳ תיג, ובמרדכי השלם (מהדו׳ מכון ירושלים) מס׳ פסחים סי׳ תרי, ותמציתה במרדכי חולין סי׳ תשמב, ומוזכרת בשו״ת מהרי״ל החדשות סי׳ קכז. **א.** עי׳ רש״י שם ד״ה והעור. **ב.** בתוס׳ בכורות לב,ב כתבו לגי׳ דבשר בשריפה ועור בקבורה, דטעם החילוק דלא החמירו חכמים על העור לשורפו כמו הבשר. **ג.** וכ״פ הרא״ש בבכורות פ״ה סי׳ ב (תשובת ר״י הצרפתי), ובטוש״ע יו״ד שז,ב, אמנם הרמב״ם בהל׳ בכורות ג,י פסק בבכור בעל מום שיאותו הכהנים בעורו. **טו** כתי״פ סי׳ יג, כת״י פא׳ סי׳ יב-יג. כל התשובה באו״ז ח״א סי׳ תקו, ד״ל סי׳ תעג (תכב), ספר סיני סי׳ תיד, ובמרדכי השלם (מהדו׳ מכון ירושלים) מס׳ פסחים סי׳ תרי. תמציתה במרדכי חולין סי׳ תשמב, ומוזכרת בראי״ש בכורות פ״ה סי׳ יא ובשו״ת מהרי״ל החדשות סי׳ קכז. ואף היא שאלת החבר ר׳ שמואל לרבינו יצחק ב״ר שמואל. **א.** ראה מה שהביא השדי חמד באסיפת דינים בכור בהמה סי׳ ב אות א משו״ע הגרש״ז הל׳ מכירת חמץ, ומה שהאריך שם. **טז** כתי״מ

שביום ה׳ יכולים לקרות את כולן, אע״פ ששנינו [עי׳ מגילה כא,א] המוסיף אל יוסיף מג׳, נראה בעיני דהוי כמועד דקורין ד׳ כדאמר בפ״ק דכתובות [ד,א] דמדמי חתן למועד כדאמרינן במועד אע״פ שאין אבילות במועד דברים שבצנעא נוהגין, הכי נמי חתן אין נוהג[2] אבילות יותר מבמועד[3א].

וא״ת א״כ אפי׳ אין כאן אלא חתן אחד יהו קורין ד׳ והא קמן שאין אנו עושין כן, ושנינו [מגילה כא,א] הפותח לא יפחות מד׳. ונראה לר׳ שאין מועד אלא לגבי דידהו כדאמר פ״ק דמועד קטן [ז,ב] חתן שנולדו בו סימני צרעת נותנין לו ז׳ ימי המשתה ולאיצטליתו ולכסותו, וכן ברגל נותנין לו כל ימות הרגל, הלכך לגבי דידהו איקרי מועד אבל לגבי אחריני לא[ב].

בשם רבינו יצחק ב״ר אברהם מ״כ:

יז

וכן היה מעשה שהיו[1] שני חתנים בווירצפורק בשבת אחד[א], וצוה הר׳ יצחק לקרות חצי הפרשה עם חתן אחד ושושביניו ולפסוק, ולקרות כהן לוי וחתן שני ושושביניו עד[2] חצי הפרשה שנייה[ב]:

יח

על הפקעת קדושת בכור אשר שאלתם ע״י הקנאות אוזן האם לגוי. תמצא בתוס׳ בפ״ק דבכורות [ג,ב ד״ה דקא] שחלקתי בשם ר״ת בין הקנאות אוזן הולד להקנאות אוזן האם[א], דכי איעניש רב מרי על הקנאות אוזן הולד אבל באם שרי וליכא איסורא. ודקדקתי שם הרבה:

יט

ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו י״י.

את הנראה בעיני אשיב לך על שאילתך ששאלת גוי שמוכר חבית לישראל ואמר לפי תומו לא היה בו יין נסך זה ג׳ שנים אם הוא נאמן.

נראה דאם הודיעו הישראל שמבין הגוי מתוך דבריו שיש איסור בדבר שהיה בו יין נסך תוך י״ב חדש לא מהימן, דאין זה לפי תומו אלא מתכוין

שינויי נוסחאות

2. **נוהג**, נשמט במהדו׳ בלוך. 3. במהד׳ בלוך הוסיף עפ״י ד״ל: **ה״נ חתן יקרא ארבעה כמו במועד.** **יז** 1. **שהיו**, נשמט במהד׳ בלוך. 2. **עד**, במהדו׳ בלוך: **עם**.

סי׳ קפט, כת״י פא׳ סי׳ יד. כל התשובה בד״ל סי׳ רג, ספר סיני סי׳ תסב, מרדכי מגילה סי׳ תתח, ועיקרה בהגמ״י הל׳ תפילה יב,נ. **א.** בד״ב סי׳ רמה (שיו) כתב בשם השר שזה מנהג טעות עי״ש. וכן בב״י או״ח קלה,א אחר שהביא דברי המרדכי והגמ״י, סיים (בבדק הבית) דאנו לא נהגנו להוסיף בשני וחמישי בשביל חתנים וגם לא שמענו מי שנהג כן. אמנם הרמ״א בהגה לשו״ע פסק דמותר להוסיף ואף לשני בעלי ברית התיר דחשיב יו״ט שלהם (ולא הסכימו עמו האחרונים בזה). ועי׳ בט״ז שם,ב שהקשה על דברי רבינו דהא טעמא דאין מוסיפין הוא משום ביטול מלאכה לעם ומה איכפת לן דכלפי החתנים הוי יו״ט הרי לעם אינו יו״ט (ובברכ״י ס״ק ה תי׳ דכיון דאין נופלין על פניהם בעבור החתן אין עליתו לתורה ארוכה יותר משיעור נפ״א), ועוד אי ניזיל בתר דידהו אמאי לא יפטירו בנביא גם כן (ובמשנה הלכות ח״ד יג,ג תי׳ דהוי כחוה״מ), ולכן הסיק דלא לנהוג כן. **ב.** אבל לגבי אחריני לא, במרדכי (הובא בב״י שם): אבל כשהאחרים יקראו בתורה בעדו יותר משלשה לא, שהרי שנינו לא יוסיף משלשה, אבל אותם ארבעה שאירעו באותו יום חמישי כולם היו חתנים והיה להם מועד לכן הכהן קורא פעמים ואחריו שנים הישראלים הרי ד׳. ובפמ״ג משב״ז שם,ב ביאר דנחלקו בזה המרדכי והגמ״י (לגי׳ דפוס קושטא) אי הכהן קורא פעמיים או לוי נמי יכול לקרות אף שאינו חתן. **יז** כתי״מ סי׳ קצ, כת״י פא׳ סי׳ יד. המשך התשובה הקודמת בסיני סי׳ תסב **א.** מקרה מעי״ז שאירע במגנצא מובא בפירוט יותר בשבלי הלקט ח״ב סי׳ סט, במעשה הגאונים סי׳ סא, ובקיצור ברוקח סי׳ שנה. **ב.** במנהגי מהרי״ל הל׳ נישואין סי׳ ו בשנו״ס (מהד׳ מכון ירושלים) מובא (כלפי המעשה בהערה הקודמת, וכ״ה במג״א או״ח קלה,טז במעשה דידן) שהיו שני החתנים כהנים ולכך הוצרכו לחלק הפרשה. **יח** כתי״פ סי׳ יא, כת״י פא׳ סי׳ טו. כל התשובה בספר סיני סי׳ תטו, **א.** וכ״כ הרא״ש בבכורות פ״א סי׳ ב. ובאו״ז ח״א סי׳ תפ (וסי׳ תשנב) הרחיב במחלוקת ר״ת ור״י אי עדיף להקנות מגוף האם או העובר, ונפסק בטוש״ע יו״ד שכ,ד-ו דבתרוויהו מהני, וראה שם להלכה אי די באוזן האם או דבעינן דבר דתלי ביה חיותא. **יט** כתי״מ סי׳ שכ, כת״י פא׳ סי׳ טז. כל התשובה בתשומ״י הל׳ מאכלות אסורות סי׳ ג, בדרכי משה יו״ד קלה,ב ובספר סיני סי׳ תטיז, ופתיחתה בסיני: וזאת התשובה שהשיב לו בראשונה, והכונה לרבינו שמשון ב״ר אברהם (משאנץ) החתום בסוף התשובה הקודמת לה בכתב היד, וכך חתימת התשובה בתשומ״י. כותרת התשובה בכת״י

להתיר ולהשביח מקחו אצל ישראל שחפץ לקנותו יותר כשהוא מותר[א]. והחכם יכול להבין ולהכיר ולהתיר בטביעת עין אם הכניסו בו תוך שנתו:

כ

עוד[1] שאלת אם מותר לטחון בימי אבלו היכא דאין לו לחם.

נראה בעיני דאפי׳ יש לו לחם מותר, כדתניא בפרק מי שהפך [מו״ק יב,ב] טוחנין קמח במועד לצורך המועד ומטילין שכר במועד לצורך המועד, ואע״פ שיש שם מן הישן מערים ושותה[2] מן החדש. ואפי׳ למ״ד אין מערימין ה״מ בשיכרא (דישן גרע מחדש) [דחדש גרע מישן][3] משא״כ בפת[א] כדאיתא בריש פרק אלו עוברין [פסחים מב,א]ב, פת של היום עדיפה משל אמש ופת חמה עדיף מן הצוננת כדמוכח בכמה דוכתי׳:

כא

שק שיש בו כיס מלא מעות מותר לטלטל בשבת, (כו׳ קטנא) [כמו כנונא][1] אגב קטמא [שבת מז,א] אף על גב דאיכא עליה שברי עצים. אבל להניח בו בשבת כדי לטלטל הכיס אסור להציל מפני הדליקה או מפני הגנבים או מפני הלסטים או מן המלכות, כדמוכח פרק נוטל [שבת קמב,ב] גבי שכח ארנקי בחצר ודסקיא מלאה מעות דאמר מר זוטרא הילכתא ככל הני שמעתתא, ורב אשי אמר שכח נמי לא אמרו אלא בככר או תינוק[2] או כלאחר יד, וקיימא לן כרב אשי:

כב

ישראל שהביא לו גוי לולב ואתרוג מחוץ לתחום, לאו מוקצה הוא דהא חזי לישראל אחר, וכיון דשרי לטלטל, אפי׳ לאותו ישראל שרי לצאת בו[א], דלא אשכחן שאסרו הבא מחוץ לתחום אלא לאכילה או להנאה ומצות לאו ליהנות ניתנו כדאמר פרק ראהו ב״ד [ר״ה כח,א]. וכאן אין שייך לומר גזירה שמא יאמר לגוי להביא כדי לצאת בו, דלא שכיח שיעשה אדם מצוה הבאה בעבירה[ב], הלכך אפי׳ למ״ד מצות ליהנות ניתנו שרי[ג]:

כג

בני אדם החבושין בבית האסורים אין מביאים אצלם ס״ת אפי׳ בראש השנה וביום הכפורים[א].

שינויי נוסחאות

כ 1. **עוד**, בכתי״מ (כפתיחה להל׳ אבלות): **קרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל השם**. 2. **ושותה**, בדפו״ר בטעות: **מאותה**. 3. עפ״י מהדו׳ בלוך. **כא** 1. עפ״י מהד׳ בלוך. 2. במהד׳ בלוך הוסיף: **אלא למת בלבד**.

או״ז ומהר״ם ח״ב סי׳ סו: תשובת רבי שמשון. **א.** אבל אם לא הודיעו שיש איסור בדבר והוי לפי תומו משמע דנאמן. וכ״כ בשו״ת הר״ן סי׳ כה דנאמן במסל״ת גבי סתם יינן, אלא דסיים שם שלא רצה לעשות מעשה כיון דלא ראה מפורש כן לאחד מן הראשונים, אבל העושה כן אין למחות בידו. והריב״ש סי׳ תלג (הובא בדרכי משה שם) כתב דאינו נאמן במסיח לפי תומו אלא גבי עדות אשה ולא בשאר איסורין מלבד במקום דמרע נפשיה כקפילא ארמאה דמהני אף כשאינו לפי תומו. וראה בתוס׳ חכמי אנגליה סוף מס׳ ע״ז בפסקי הר״ר משה ב״ר יו״ט (ד״ה יין תפוחים). ובעיקר הענין אי גוי מסל״ת נאמן באיסורין דרבנן ראה בטוש״ע ונו״כ יו״ד סט,י׳, וראה שם עוד בפר״ח ס״ק מ דס״ל דאף גוי היודע דאם הוא מסיח לפי תומו יהא נאמן מאמינים לו ולא אמרינן איערומי קא מערים, ודלא כרבינו הכא, ואכמ״ל. **כ** כתי״מ סי׳ קנב, כת״י פא׳ סי׳ יז. כל התשובה בשו״ת הרשב״א ח״א סי׳ תתמה לענין מועד, ובכת״י או״ז ומהר״ם היא מחוברת לתשובה הקודמת (וכך נראה גם בשו״ת הרשב״א עם התשובות דלהלן סי׳ כא-כב). **א.** במרדכי מו״ק סי׳ תתקכט פסק דאסור לטחון, ומשמעות דבריו משום דהויא הערמה ואסור להערים, עי״ש. **ב.** דשכר חדש גריע. **כא** כתי״פ סי׳ כא, כת״י פא׳ סי׳ יח. כל התשובה בשו״ת הרשב״א ח״א סי׳ תתמו, תפו״מ ח״א סי׳ רצה (פו״מ), ותמציתה במרדכי שבת סי׳ תמז, ב״י או״ח שי,ט והגה בשו״ע שם,ח. **כב** כתי״מ סי׳ קז, כת״י פא׳ סי׳ יט. כל התשובה במרדכי עירובין סי׳ תקיד, או״ז ח״ב סי׳ רסה וסי׳ שיד, ושו״ת הרשב״א ח״א סי׳ תתמז בשם רבינו שמשון ב״ר אברהם. **א.** עי׳ מרדכי סוכה סי׳ תשמז שחכך בדבר אם מותר אף לאותו ישראל לצאת בו. **ב.** משמע דאסור לומר לגוי להביא, וכ״ה להדיא בדרשות מהר״ח או״ז סי׳ לג, אמנם בד״ל סי׳ לו (ומקורו בראבי״ה סי׳ תז, עי״ש הראיות, ובאו״ז הל׳ שבת סי׳ פה במהדו׳ מכון ירושלים) מובא מעשה שהיה ברייגוס שהתיר רבינו יואל במקום שנאנסו ושלחו גוי להביא להם אתרוג, לומר לגוי שיטול מעצמו האתרוג ויביא להם. ועי׳ רמ״א בשו״ע או״ח סי׳ תרנה. **ג.** וכ״פ בטוש״ע או״ח סי׳ תרנה. **כג** כתי״מ סי׳ קמג, כת״י פא׳ סי׳ כ. כל התשובה במרדכי ר״ה סי׳ תשי, תפו״מ ח״א סי׳ קיח (פו״מ), כת״י אמס׳ סי׳ נא, ב״י או״ח קלה,יד ותקפד,ג. **א.** באליה רבה קלה,יז כתב שאם רבים אינם יכולים לבוא לבית הכנסת